

Inga röda näsor

"...I en sal på lasarettet
där de vita sängar står
låg en liten bröstsjuk flicka

blek och tård med lockigt hår..."

Nej, så värst muntert är det nog inte för ett litet barn att hamna på sjukhus. Framför allt inte under några längre perioder. Och hur snälla och trevliga läkare och annan vårdpersonal än må vara så representerar de likväl vården, en följd av sjukdomen och därmed någonting barnet helst skulle vilja slippa vara beroende av.

Att få besök av sina föräldrar är förstås guld värt, men även föräldrar kan ha vissa svårigheter att fylla den där glädjande och upplivande funktionen – det kan vem som helst förstå att det inte är så lätt att sprida solsken när ens barn mår dåligt, kanske rentav ligger för döden. I ett sådant läge kan clownerna vara räddare i nöden.

På Astrid Lindgrens Barnsjukhus huserar den ideella föreningen Glädjeverkstan fyra

dagar i veckan, till glädje för både liten och stor.

Det hela började vid nittiotalets mitt efter att bildterapeuten Jeanette Ellsell hade läst en artikel om sjukhusclowner i Frankrike och USA. Vid den tidpunkten fanns visserligen sjukhusclowner på andra håll i landet, i Lund och i Göteborg, men inte i Stockholm.

Med hjälp av ett par clownerna drog Jeanette Ellsell igång en tämligen småskalig verksamhet med enstaka föreställningar på barncanceravdelningen. Efter ett par år, 1998, gjordes verksamheten om och blev mer regelbunden och organiserad. Det var då de professionella clownerna Eva Riepe och Anne-Marie Möller började arbeta ihop, efter att ha träffats på en workshop och kunnat konstatera att deras respektive clown-alter egon, Garance och

Pajette, fungerade väldigt bra ihop.

Sedan ett par år tillbaka är initiativtagaren Jeanette Ellsell sysselsatt med ett annat projekt, "Målarverkstan", så idag är det Eva Riepe och Anne-Marie Möller som är huvudansvariga för clownverksamheten på Astrid Lindgrens Barnsjukhus. Deras trupp består numera av nio personer som turas om att uppträda i olika par-konstellationer, och inte bara på onkologen. Ordnade föreställningar i lekrummet har fått lämna plats för individuella besök med improvisationer i barnens rum på snart sagt samtliga avdelningar. Och det är uppskattat när clownerna kommer in och ordinerar – ibland till och med tvångsmedicinering med karameller. Men det får aldrig störa den ordinarie vårdverksamheten

– Det är väldigt viktigt att vi som arbetar som sjukhusclowner är lyhörda, säger Anne-Marie Möller alias Pajette. Ibland passar det utmärkt att vi stormar in och avleder barnets uppmärksamhet från någonting obehagligt, och ibland passar det inte alls. Det gäller att efter bästa förmåga läsa av såväl barnen och deras föräldrar som vårdpersonalen.

RÖDA NÄSOR PORTADE

Att vara sjukhusclown är nog ett av de mest tack-samma jobb man kan föreställa sig. Men något särskilt lätt jobb är det knappast. En amatör iförd röd näsa och överdimensionerade skor förlärlingalunda, utan här handlar det om professionella artister med internationella utbildningar.

Clownens status är avsevärt högre till exempel på kontinenten och i Ryssland, så det är kanske inte så konstigt att både Eva Riepe och Anne-Marie Möller har fått söka sig utomlands för att få sina teaterutbildningar. Eva har studerat vid Ecole International du Théâtre i Bryssel och Anne-Marie vid Ecole Jaques Lecoq i Paris.

Som clown på just ett sjukhus räcker det emellertid inte med att vara komisk och underhållande, utan man måste kunna anpassa clowneriet efter barnens individuella behov på ett helt annat sätt än som kan bli aktuellt i till exempel en cirkusmanege. Man måste också klara av att se ohyggliga mängder lidande och i många fall även allt för tidig död. För orka med det sistnämnda får clownerna på Glädjeverkstan sedan slutet av 2001 handledning av en kurator en gång i månaden. Då får de chans att prata av sig om känslomässigt svåra händelser och möten som de upplevt ute på avdelningarna.

STÖD VID MAGNETRÖNTGEN

Det kan förefalla tämligen trivialt, att ett par figurer i lustiga utstyrlar kommer in och tram-sar inför ett eller flera barn, och att detta förstås blir ett välkommet avbrott i en tillvaro som i övrigt knappast kan kallas lustfylld. Men clownerna på Glädjeverkstan har högre ambitioner och djupare tankar kring sin funktion än så. Det går inte att ta miste på att Eva Riepe och Anne-Marie Möller brinner för sitt arbete och tar det på största allvar. Och med tiden har en attitydförändring gentemot sjukhusclownerna och deras verksamhet ägt rum; från att ha varit en för all del trevlig färgklick som man kanske inte tänker så mycket på till att betraktas som en integrerad, naturlig del av vården. Idag är det lika vanligt att

1:1	Utredning, fastar, kom måndag
LINA K	Gulligt lugn 1:a möte L mycket blyg men det släppte med såpbubblorna.
Vy 3:0	Fick ballong hund som åt bubblorna, L matade. Träffade snigeln Hugo, <u>Bara</u> L fick mata H. Mamma o pappa mkt positiva, med i leken.
0	L allvarlig - positiv.
3:2	ALL kur. Lillasyster med, 2:0
Jocke N	Kärt återseende, syster sov. I korr J berättade om senaste mötet då han trollade bort F. Ålskade pruttkuddar
Sår	Bussade m personal. Skrämda oss m. ballongsvärd, J mycket farlig.
	Clownmedicin

Lina och Jocke har ordinerats clownmedicin.

en läkare kommer in i ett rum och säger "oj då, är ni här? Då kommer jag tillbaka lite senare" som det omvända. Och inte sällan kan vårdpersonalen dra konkret och praktisk nytta av clownerna.

– Ibland ringer en sköterska från någon avdelning och säger att "Kalle eller Lisa ska på magnetröntgen och tycker att det känns lite läskigt. Kan inte ni följa med?" Då kan vi finnas med och avdramatisera det hela – kanske rentav göra det till en rolig upplevelse, berättar Eva Riepe.

Men de är nog med att inte bli reducerade till "stickclowner" som bara kallas in när ett barn ska få en spruta eller liknande. Men nog är det så, att ett glatt barn är mycket enklare att behandla. Det kan många läkare vittna om.

Att få skratta, att få tänka på någonting annat än sin smärta och sin ångest om så bara för några ögonblick är naturligtvis oerhört värdefullt i sig, men Eva Riepe och Anne-Marie Möller är övertygade om att det de gör inte bara lindrar för stunden.

– Man kan faktiskt dra paralleller mellan clownverksamheten och kognitiv terapi, säger Eva Riepe.

– Vi bryter negativa tankemönster och sätter hela vårdssituationen i ett nytt ljus.

MINDRE SMÄRTSTILLANDE MED CLOWNER

I Glädjeverkstans målbeskrivning kan man under rubriken "Övergripande mål" läsa följande: Genom att kontinuerligt sprida glädje och

inbjuda till lek utgör clownen en kulturell kanal och en extraresurs för barnet, föräldrar och vårdpersonal i det långsiktiga arbetet med att förbättra barnets och familjens mentala hälsa.

Och bland punkterna i listan över "behandlingsmål" står bland annat att förbättra barnets självkänsla genom att ge det tillfälle att vara stark i förhållande till clownen och skapa utrymme för "bus". Clownen ger uttryck för barnets önskningsar och gör saker som barnet inte kan eller får.

Det är av lättbegripliga skäl inte så lätt att mäta clownernas vårdande effekt, men det finns exempel som ger en fingervisning om vilken nytta de gör. På ortopedien till exempel går det åt betydligt mindre smärtstillande medel när clownerna är där, och det är inte ovanligt att personalen på olika avdelningar uppger att clownerna underlättar deras kontakt både med barnen och deras oroliga föräldrar.

Psykologen och före detta sjukhusclowner Åse Åbjörnsson har liknat clownernas funktion vid en "stressreducerande säkerhetsventil", och sådana torde vara välkomna på vilken arbetsplats som helst. Men det är ett arbete som kräver sin tribut av sina utövare.

– Man ska inte jobba som sjukhusclowner mer än ett par dagar i veckan, säger Anne-Marie Möller.

– Då sjunker kvaliteten oundvikligen. Man orkar helt enkelt inte vara öppen och lyhörd för jämnarna. Man ska kunna fungera normalt även efter jobbet.

CLOWNJOURNALER VIKTIGA

Med tiden har clownerna blivit ett mer eller mindre självklart inslag i vardagen på Astrid Lindgrens Barnsjukhus. Clownerna får fortlöpande information och önskemål av sjuksköterskor, barnskötare, kuratorer och läkare på de respektive avdelningarna och de har utvecklat ett eget rapportsystem, ett slags clownjournaler som ursprungligen skrevs ner på rapportblad från onkologiska avdelningen och som sedan förvaras i en pärm som alla som har behörighet kan läsa i.

Mycket av sättet att arbeta, däribland rapportsystemet, är inspirerat av Le Rire Médecin, ett sjukhusclownsällskap i Paris som funnits sedan 1991.

Det är inte bara de sjuka barnen som kan få ut någonting av clownerna. Även deras syskon som annars tenderar att hamna i skymundan blir sedda, uppmärksammade av clownerna. Ett annat talande exempel är att clownerna ombeds närvara vid introduktionsdagar för nyanställda på Astrid Lindgrens Barnsjukhus. Ett annat är att det uttryckts intresse för att ta in clownen som föreläsare på AT-utbildningen.

– Överhuvudtaget möts vi av stor öppenhet och nyfikenhet från personalen. Vi blir ständigt kontaktade, säger Eva Riepe.

– Det är väl så att det är lätt att prata med oss, lägger Anne-Marie Möller till.

– Som clown står man ju vid sidan av hierarkier och liknande. Vi har ingen status som konkurrerar med någon annans. Vi fungerar

som en frizon där samtliga vuxna kommer på samma nivå; sjuksköterskor, städare, föräldrar, läkare, bibliotekarier...

Nu kanske någon tänker "jovisst, det är säkert kul med lite clowner på sjukhuset. Men vad kostar det egentligen? Vad hade man kunnat göra annars för de pengarna?" Men faktum är att clownverksamheten inte belastar budgeten alls. Glädjeverkstan finansieras helt och hållet av bidragsgivare, stiftelser, företag och kulturnämnden. Och på frågan om de inte gärna skulle se att deras verksamhet togs om hand av sjukhuset svarar de nekande. Visst skulle det vara skönt att ha finansieringen tryggad, men det finns fördelar med den nuvarande formen, säger Eva Riepe.

– Alla vi som jobbar som clowner är frilansare som har en massa andra uppdrag parallellt, och det kan bli fråga om snabba ändringar. Jag tror inte att en traditionell byråkratisk administration är tillräckligt flexibel för att hantera oss.

De allra flesta är av uppfattningen att clownerna bidrar till att barnen mår bättre, att skratet faktiskt läker. Men det finns också exempel på att clownerna kan förorsaka kostnadsökningar. Vid ett tillfälle blev clownerna stoppade när de var på väg in till en liten pojke. "NEJ! NI FÅR INTE GÅ IN TILL HONOM! NI ÄR ALLDELES FÖR ROLIGA – DÅ VILL HAN ALDRIG ÅKA HEM!"

PETER LUNDSTRÖM